ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО

НА ИНИЦИАТИВАТА „УЧИТЕЛ В МОЯТА ОБЩНОСТ“

2026

ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО

НА ИНИЦИАТИВАТА „УЧИТЕЛ В МОЯТА ОБЩНОСТ“

2026

Global Metrics Ltd.

Настоящият доклад и оценката на въздействието са изготвени по поръчка на фондация „Тръст за социална алтернатива“ и са разработени от екипа на Глобал Метрикс ЕООД: Радостина Ангелова, ръководител на екипа и изследователите Марина Димитрова, Габриела Йорданова, Цветина Младенова и Павел Перпелиев.

ТРЪСТ ЗА СОЦИАЛНА АЛТЕРНАТИВА

Фондация „Тръст за социална алтернатива“ работи за прекъсване на порочния кръг на бедността чрез създаване на възможности за образователен, професионален и икономически успех на хора от пренебрегнати общности в България. Устойчивата промяна е възможна, когато хората имат възможности и условия всеки да разгърне своя пълен потенциал.

Тръст за социална алтернатива подкрепя инициативи с доказан потенциал за дългосрочно въздействие, широк обществен обхват и устойчивост. Насърчава решения, които осигуряват равен достъп до качествено образование, укрепват връзките между институциите и местните общности и допринасят за намаляване на социалните неравенства, като създават устойчиви възможности за развитие.

Инициативата „Учител в моята общност“ е естествено продължение на тази мисия на Тръст за социална алтернатива. Чрез подкрепа за подготовката и професионалната реализация на местни педагогически кадри програмата създава възможности за развитие както на отделните участници, така и на техните общности. Инвестицията в ролеви модели има потенциала не само да подобри достъпа до качествено образование, но и да укрепи доверието между училището, семействата и общността, като по този начин допринася за по-устойчиво и приобщаващо местно развитие.

Подкрепата за фондация „Тръст за социална алтернатива“ е осигурена от Фондация „Америка за България“. Изявленията и мненията, изразени тук, принадлежат единствено на фондация „Тръст за социална алтернатива“ и не отразяват непременно вижданията на Фондация „Америка за България» или нейните партньори.

AMERICA FOR BULGARIA FOUNDATION

I. Въведение

Основна цел

Основната цел на настоящата оценка е да анализира въздействието на инициативата върху участниците в програмата, техните колеги, както и върху по-широката педагогическа и родителска общност. Оценката има за задача да изследва до каква степен инвестицията в подготовката и професионалната реализация на местни учителски кадри допринася за намалено социално неравенство, засилена връзка между институционалната и местните общности, икономически ползи за общините и по-устойчиво развитие на местните общности.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ОЦЕНКАТА

ПОДГОТОВКА НА ИНСТРУМЕНТИ

- Изследователски дизайн
- Разработване на въпросници и гайдове

СЪБИРАНЕ НА ДАННИ

Дълбочинни итервюта

- участници
- директори
- НПО
- местна власт
- членове на домакинството
- Количествено изследване сред родители

АНАЛИТИЧНИ МЕТОДИ

Case Study

Outcome Mapping

- Анализ на случаи
- Проследяване на ефект

АНАЛИЗ И ДОКЛАД

- Обработка на данни
- Изготвяне на доклад

Настоящата оценка цели да установи доколко програмата „Учител в моята общност“ допринася за:

- Намалено социално неравенство, където а) включването на учители от уязвими групи допринася за по-добра социална кохезия и по-голям достъп до образование за децата от тези общности; и б) придобиването на професионална квалификация от хора, които често са първите висшисти в семействата си, трайно намалява риска от бедност и социална изолация.
- Засилена връзка между институционалната и местните общности, където наличието на учители от общността улеснява комуникацията между родители и образователни институции, като повишава доверието в образователната система.
- Икономически ползи за общините, свързани с повишена заетост, намалено социално неравенство и по-голяма ангажираност на родителите и общността с образователния процес;
- По-устойчиво развитие на местните общности, включително задържане на квалифицирани местни кадри, намаляване на миграцията и създаване на по-добри перспективи за развитие на образователната и социалната инфраструктура.

II. Представяне на логиката на интервенцията и Теорията на промяната

Теорията на промяната на проекта описва механизма, чрез който интервенцията води до желаните резултати. Говорейки за проект „Учител в моята общност“, заложената теория на промяна може да бъде описана по следния начин:

Ако млади хора от уязвима общност получат подкрепа (финансова подкрепа и менторство) и достъп до висше образование,

Тогава те ще имат възможност да завършат висше образование и да се реализират професионално в сферата на образованието (и да работят с деца и родители от уязвими общности),

Което ще създаде положителни ролеви модели за децата и други представители на общността, подобрена комуникация и повишено доверие между образователната институция и общността. Това от своя страна ще допринесе за по-активното участие на децата в образователния процес и подобряване качеството на образователната среда,

Което в дългосрочен план ще доведе до по-висока степен на интеграция и намаляване на образователните неравенства и подобряване на социално-икономическото положение на общността.

Вложени ресурси (Inputs)	Дейност	Преки резултати (Outputs)	Краткосрочни резултати (Short-term outcomes)	Средносрочни резултати (Intermediate outcomes)	Дългосрочни ефекти
• Партньорство с НПО и Общини • Финансиране • Предоставяне на обучения	• Идентифициране на младежи от ромски произход, които да бъдат подкрепени • Финансова подкрепа за завършване на висше образование в педагогическа специалност • Подготовка на избраните участници за прием във висши учебни заведения. • Осигуряване на менторство и подкрепа, в т.ч. различни обучения • Партньорство с детски градини за осигуряване на стаж/ доброволчески дейности/ възможност за професионална реализация	• Създадени партньорства между НПО, общини и детски градини. • Избрани и финансово подкрепени представители на местната общност, които да завършват висше образование	• Повишен достъп на млади хора от уязвими общности до висше образование; • Развитие на педагогически компетентности; • Повишена мотивация за професионална реализация в образователната система; • Изграждане на професионални умения и увереност.	• Завършване на педагогическо образование от участниците; • Назначаване на работа в детски градини или образователни институции; • Подобрен социално-икономически статус на участниците • Подобрена комуникация между училищата/ детските градини и семействата от общността; • Повишаване на посещаемостта на детски градини от страна на деца от ромска общност • Поява на положителни ролеви модели за децата	• Подобряване на образователните резултати на деца от уязвими общности; • Намаляване на социалното изключване и бедността; • Повишаване на представителство-то на ромската общност в образователната система; • Изграждане на по-приобщаваща образователна среда.

Към момента на изготвяне на настоящата оценка в програмата „Учител в моята общност“ са били обхванати общо 111 лица в общо 8 кохорти. Анализът на отпадането показва, че 30 участници (27%) не са преминали подготвителната година, а допълнителни 28 участници (35% от продължилите след подготвителната година) са отпаднали през следващите години на обучение. Това подчертава предизвикателствата, свързани с адаптацията и задържането на участниците в първите етапи на програмата.

Фокусът на настоящата оценка е поставен върху кохорти 1–4, тъй като те вече са завършили висшето образование и могат да бъдат проследени в контекста на професионалната им реализация. Общият брой участници в тези кохорти е 72 лица. От тях 21 участника (29%) не са продължили след подготвителната година, а 23 участника (45% от останалите след подготвителната година) са отпаднали през следващите години на обучение. Тези данни показват, че отпадането е концентрирано главно в ранните етапи на програмата и че задържането на участниците през целия период на обучение представлява ключов фактор за успешното завършване на програмата.

От общо 72 участници в кохорти 1–4, 20[1] лица са завършили висшето си образование, като 17 от тях са намерили професионална реализация в сферата на образованието. Това представлява значителен дял от 85% сред завършилите, което ясно демонстрира ефективността на програмата за насочване на участниците към целевата професионална област. Този показател е индикатор за успешното интегриране на програмата с нуждите на пазара на труда в образователния сектор и потвърждава, че усилията по обучение и подготовка създават реални възможности за професионално развитие.

В сравнителен план, тези резултати се открояват положително спрямо националните индикатори за България. Средното ниво на отпадане на студенти в страната варира между 40% и 50%, което е съществено по-високо от отчетените нива в програмата, особено по отношение на общия дял на успешно завършилите участници. Това показва, че въпреки трудностите в началните етапи, програмата постига по-добри резултати по отношение на задържането на участниците в сравнение със средните национални нива. Още по-ясно се откроява ефектът на програмата по отношение на професионалната реализация. Докато средно за страната около 60% от завършилите се реализират в сферата на образованието, при участниците в програмата този дял достига 85%[2].

Участници в кохорти 1-4 на програмата “Учител в моята общност”

Общ брой участници

72 лица а кохорти 1-4

Отпаднали в подготвителната година

21 участника **(29%)**

Отпаднали в следващите години

23 участника **(45%)**

Завършили образованието си

20 лица **(28%)**

Заети в сферата на образованието

17 лица **(85%)** от завършилите

1 Към момента на изготвяне на оценката 8 участника от кохорта 1-4 са все още в процес на завършване на своето образование.

2 https://www.bulnao.government.bg/media/documents/OD_Education_Quality_0624.pdf?ref=toest.bg

III. Оценка на въздействието

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

Намаляване на социалното неравенство и създаване на възможности за социална мобилност

Програмата „Учител в моята общност“ допринася пряко за намаляване на социалните неравенства чрез създаване на реални възможности за достъп до висше образование и професионална реализация за млади хора от уязвими общности. За голяма част от участниците, програмата е първата възможност за получаване на висше образование. Придобиването на педагогическа квалификация и последващата професионална реализация в образователната система създават условия за възходяща социална мобилност и намаляват риска от бедност и социална изолация.

Освен индивидуалните ползи за участниците, програмата генерира по-широки социални ефекти в рамките на техните семейства и общности. Участниците се превръщат в ролеви модели, които демонстрират, че образователният успех и професионалната реализация са постижими. Това допринася за промяна на образователните стремежи сред по-младите членове на семейството и децата в общността.

Засилване на връзката между образователните институции и местните общности

Участниците в програмата действат като неформални медиатори между детските градини и родителите. Фактът, че те произхождат от същата общност като семействата на децата, улеснява комуникацията и допринася за изграждането на по-голямо доверие към образователните институции.

Подобрената комуникация допринася за няколко наблюдаеми ефекта:

- по-голямо доверие между родителите и образователните институции;
- повишена родителска ангажираност в образованието на децата;
- подобрени обхват и записване на децата в образование в ранна детска възраст.

В много случаи участниците се включват и в дейности по обхват и записване на деца, участие в родителски срещи и директна комуникация със семействата. По този начин те допринасят за по-добра връзка между институциите и общността и за по-активното участие на родителите в образованието на техните деца.

Развитие на местния човешки капитал и подкрепа за образователната система

Програмата допринася за развитието и задържането на местния човешки капитал в общините, които са изправени пред недостиг на квалифицирани образователни специалисти. В много по-малки общини образователните институции срещат затруднения при намирането на квалифицирани педагогически специалисти. Програмата допринася за решаването на този проблем чрез подготовка на кадри „от общността за общността“ – млади хора, които получават необходимото образование и впоследствие се реализират в местните детски градини и училища. Участниците вече познават местния социален и културен контекст, което улеснява работата им с децата и родителите. Освен това вероятността те да останат да работят в съответната община е по-голяма в сравнение със специалисти, привлечени от други региони. Този подход създава няколко

дългосрочни ползи за общините:

- укрепване на местната образователна работна сила;
- подобряване на капацитета на образователните институции за работа с уязвими групи;
- увеличаване на заетостта и икономическата стабилност в местните общности.

Участниците, които получават стабилна работа като учители, допринасят за подобряване на икономическата стабилност на своите домакинства и често остават в родните си общини. Това намалява вероятността от миграция и подкрепя задържането на квалифицирани специалисти в региони, които често са изправени пред демографски спад.

Устойчиво развитие на общностите и възникване на ново местно лидерство

Работата на участниците като учители в собствените им общности често се възприема не само като професия, а като социална мисия. Те се стремят да подкрепят децата, да насърчават образованието и да бъдат пример за младите хора.

С течение на времето много от тях започват да изпълняват по-широка социална роля – като посредници между институциите и общността, като хора, към които родителите се обръщат за съвет, или като ролеви модели за децата.

Тази динамика създава предпоставки за възникването на нов тип местно лидерство – професионалисти от общността, които активно допринасят за развитието на образованието и за укрепването на връзките между институциите и местните хора.

В по-дългосрочен план подобни процеси могат да подпомогнат задържането на квалифицирани кадри в общините, да намалят миграцията и да допринесат за по-устойчивото развитие на местните общности.

1. Оценка на въздействието върху участниците

Най-отчетливият ефект върху участниците е придобиване на самоувереност, мотивация, укрепване на професионалната идентичност и ролевото им въздействие в общността.

Програмата „Учител в моята общност“ има ясно и устойчиво въздействие върху участниците, които преминават през нея. Анализът на проведените интервюта с участници, директори на образователни институции, представители на общини и неправителствени организации показва, че инициативата оказва съществено влияние върху личностното развитие, образователните постижения и професионалната реализация на включените лица.

Наблюдаваните резултати могат да бъдат групирани в няколко основни направления:

- развитие на личностни качества и увереност;
- изграждане на професионални компетентности и реализация в образователния сектор;
- подобряване на социално-икономическото положение на участниците и техните семейства;
- повишена социална мобилност и интеграция в професионална среда;
- засилена мотивация за дългосрочно професионално развитие.

Изграждане на самочувствие, увереност и мотивация

Един от най-видимите ефекти от програмата е свързан с развитието на увереност и положителна самооценка сред участниците. В интервютата

многократно се подчертава, че възможността да се включат във висше образование, съчетана с финансовата и менторската подкрепа в рамките на програмата, има съществено значение за преодоляване на първоначалните съмнения и несигурност. Много често за участниците това е първият реален шанс да продължат образованието си след средно образование. Успешното завършване на университет се превръща в ключов момент за тяхното личностно утвърждаване и повишаване на самочувствието.

Представители на партньорски организации отбелязват, че без подобна инициатива много от тези млади хора вероятно не биха имали възможност да продължат образованието си.

„Много от тези млади хора нямаше да имат възможност да продължат образованието си.“

Представител НПО

„Програмата им даде шанс да завършат висше образование.“

Представител НПО

Голяма част от участниците демонстрират стремеж към по-нататъшно развитие. Част от тях вече са записали магистърски програми или планират да продължат обучението си в бъдеще.

Развиване на професионални умения и успешна професионална реализация

Вторият ключов ефект от програмата е свързан с развитието на професионални компетентности и успешното навлизане на участниците в образователната система.

Комбинацията от академично обучение, практически опит и менторска подкрепа позволява на участниците постепенно да изградят необходимите знания и умения за работа в образователна среда. Практическите елементи на програмата – като доброволчество, работа като помощник-учител и участие в реални образователни дейности – се оказват особено важни за подготовката им за професията. Много участници преминават през постепенен процес на професионално развитие – от доброволчески дейности и помощни позиции до заемане на постоянни педагогически длъжности.

„Те преминаха през всички етапи – от доброволчество до помощник-учител и по-късно станаха учители на постоянни позиции.“

Директор

Към момента на провеждане на изследването по-голямата част от участниците работят в образователната или социалната сфера. Те заемат различни позиции, включително учители в детски градини и училища, логопеди и специалисти по подкрепа на развитието, ресурсни учители, специалисти в центрове за работа с деца.

В някои случаи участниците постепенно разширяват професионалните си роли и поемат допълнителни функции. Например една от участничките освен като учител работи и като ресурсен учител, подпомагайки деца със специални образователни потребности.

„Започна като начален учител в група за целодневно обучение. И до сега си работи като такава. А пък, освен това от тази година, работи към Центъра за подкрепа на личностно развитие като ресурсен учител..“

Директор

Промяна в социално-икономическото положение на участниците и техните семейства

Програмата оказва съществено влияние и върху социално-икономическото положение на участниците. За много от тях участието в инициативата представлява значима промяна спрямо предишните възможности за професионална реализация. Преди включването си в програмата значителна част от участниците разполагат с ограничени перспективи за стабилна заетост и професионално развитие. Завършването на висше образование и последващата реализация в образователния сектор осигуряват по-стабилна заетост и по-устойчив доход. Това води до подобряване на финансовата сигурност на участниците и техните домакинства, както и до цялостно подобряване на условията на живот. Професионалната реализация на участниците води до по-стабилни доходи и подобряване на финансовото състояние на домакинствата. Това позволява на семействата да подобрят условията си на живот и да осигурят по-добри възможности за образование и развитие на децата.

> **„Преди беше много по-трудно. Сега, когато тя работи като учител, има по-голяма сигурност за цялото семейство.“**
>
> **Член на домакинството**

Наред с икономическите ефекти се наблюдава и повишаване на социалния статус на участниците в рамките на техните общности. Позицията на учител се възприема като престижна и обществено значима професия, което допринася за по-голямо уважение и признание към участниците.

Социална мобилност и интеграция в професионална среда

Участието в програмата създава условия за възходяща социална мобилност. В началния етап повечето участници са със средно образование и ограничени професионални възможности. В рамките на програмата те придобиват висше образование и професионална квалификация, което им позволява да се реализират в сферата на образованието. Този преход представлява важна форма на социална мобилност – от ограничени професионални перспективи към стабилна и обществено значима професия.

Освен това участниците успешно се интегрират в работната среда на образователните институции. Интервютата с директори показват, че повечето от тях бързо се адаптират към колективите, проявяват инициативност и активно се включват в работния процес.

В някои случаи присъствието на учители от местната общност има и допълнителен положителен ефект върху комуникацията между образователната институция и родителите. Познаването на местния контекст и езиковите особености улеснява взаимодействието със семействата и подпомага по-успешната адаптация на децата.

Кариерно развитие, професионална увереност и мотивация

Програмата има значително влияние и върху дългосрочната мотивация за професионално развитие на участниците. Освен придобиването на образователна квалификация, инициативата създава среда на подкрепа, която насърчава участниците да продължат своето професионално развитие. Много от тях споделят, че програмата им е помогнала не само да завършат висше образование, но и да повярват в собствените си възможности.

Менторската подкрепа, практическата работа и подкрепящата среда играят ключова роля за изграждането на професионална увереност.

Работата като учител в собствената общност често се възприема от участниците като социално значима мисия. Възможността да допринесат за образованието на децата в своите общности създава силно чувство за цел и засилва ангажираността им към професията.

Някои участници продължават образованието си и след първоначалната степен, като се записват в магистърски програми или допълнителни квалификационни курсове. Това показва, че инициативата не само улеснява навлизането в професията, но и насърчава дългосрочно професионално развитие и устойчиво участие в образователната система.

Изграждане на професионална идентичност

Като друг ключов ефект от програмата може да бъде обособено формирането на силна професионална идентичност сред участниците. Работата като учител не се възприема единствено като професионална реализация, а като възможност за принос към собствената им общност и като начин да подпомогнат развитието на следващото поколение.

Фактът, че участниците работят в общности, от които самите те произхождат, засилва чувството им за отговорност и принадлежност. Те виждат своята роля не само като преподаватели, но и като хора, които могат да вдъхновяват и подкрепят децата и техните семейства. По този начин професията на учител се превръща в средство за социална промяна и за създаване на по-добри перспективи за младите хора в общността. Участниците често описват своята работа като възможност да подкрепят децата от собствената си общност и да им помогнат да преодолеят трудности, които самите те са преживели. Някои от тях подчертават, че именно този личен опит им помага да разберат по-добре предизвикателствата, пред които са изправени децата и техните семейства. В същото време присъствието на учители от общността има мотивиращ ефект върху децата. Тази перспектива придава на професията на учител по-широк социален смисъл.

За участниците ключов аспект на работата им е да вдъхновяват децата, като показват чрез собствен пример, че трудностите могат да бъдат преодолени и че бъдещето им предлага разширени възможности.

Този тип мотивация често е по-силен двигател от чисто професионалната реализация. Участниците демонстрират висока степен на ангажираност към работата си и често проявяват инициатива извън рамките на стандартните си задължения – например чрез работа с родители, участие в дейности за обхват на деца или допълнителна подкрепа за ученици.

В този смисъл програмата допринася не само за подготовката на нови педагогически специалисти, но и за формирането на професионалисти с ясно изразено чувство за мисия и социална отговорност. Постепенно някои от участниците започват да изпълняват и по-широка социална роля в общността – като посредници между институциите и семействата, като хора, към които родителите се обръщат за съвет, или като примери за младите хора.

Така програмата създава предпоставки за възникване на нов тип местно лидерство – учители от общността, които не само работят в образователната система, но и допринасят активно за развитието на своите общности.

2. Въздействие върху членовете на семейството и по-широката общност

Включването в програмата, завършването на висше образование и професионалната реализация като учители води до повишаване на социалния им статус в семейството и общността. В голяма част от случаите те са първите висшисти в своето семейство, което се възприема като значимо постижение както от тях самите, така и от техните близки. Членове на домакинствата споделят, че образованието и професионалната реализация на участника често се възприемат като източник на гордост за цялото семейство.

> **„Всички много се гордеем с нея. Тя е първата в нашето семейство, която завърши университет и стана учител.“**
> **Член на домакинството**

Тази промяна в статута на участниците често се отразява и върху начина, по който те са възприемани в своята общност.

Участието в програмата има влияние върху образователните нагласи на други членове на семейството, включително по-малки братя и сестри или деца на участниците. Участниците се превръщат в пример, който показва, че продължаването на образованието и професионалната реализация са постижими цели.

> **„След като тя започна да учи и да работи като учител, и по-малките започнаха да казват, че и те искат да учат и да станат като нея.“**
> **Член на домакинството**

По този начин участниците се превръщат в ролеви модели не само за своите ученици, но и за собствените си семейства.

Освен върху семействата, програмата оказва влияние и върху по-широката общност. Участниците често се възприемат като ролеви модели за други млади хора от същата общност. Тяхната реализация в образователната система показва, че образованието може да бъде път към професионално развитие и социална мобилност. Представители на местната власт и партньорски организации също отбелязват този ефект.

> **„Когато млад човек от тази общност стане учител, това дава пример на другите деца и родители, че образованието има смисъл.“**
> **Представител местна власт**

Инициативата има мултиплициращ ефект, който надхвърля индивидуалното развитие на участниците. Чрез повишаването на образователното равнище, професионалната реализация и социалния статус на участниците, програмата оказва положително влияние върху техните семейства, насърчава образователните стремежи сред други членове на общността и допринася за изграждането на нови ролеви модели.

3. Оценка на въздействието върху институциите и колегите

Участниците в програмата подпомага детските градини в дейности по обхват и първи контакт със семейства, което е критично в райони с уязвими групи и колебливо доверие към институциите.

Освен върху самите участници, програмата „Учител в моята общност“ оказва осезаемо въздействие и върху образователните институции, в които те се реализират, както и върху работните екипи, с които взаимодействат. Събраната информация от интервюта с директори, представители на неправителствени организации и местни власти показват, че включването на участници от местните общности допринася за подобряване на комуникацията с родители, подпомага институциите в работата им с уязвими групи и в редица случаи съдейства за преодоляване на кадрови дефицити в образователната система.

Подобряване на връзката между институцията и общността

Един от най-отчетливите ефекти на програмата е свързан с ролята на участниците като посредници между образователната институция и местната общност. Фактът, че участниците са част от същата общност, от която идват и децата и техните семейства, улеснява комуникацията и изгражда по-голямо доверие. Участниците често са описвани като „мост“ между институцията и родителите, което е особено важно в общности, в които съществуват езикови бариери или ниско доверие към образователните институции.

> **„Комуникацията с родителите е много трудна... Езикът е голяма бариера. Този човек, който беше назначен, наистина много помогна за тази комуникация.“**
>
> **Директор**

Участниците допринасят и за по-голяма увереност в родителите при общуването с институцията. Те се чувстват по-спокойни да общуват с учители, които познават социалния и културния контекст на общността.

> **„След като родителите виждат, че в детската градина работят учители от тяхната общност, те се чувстват по-спокойни и по-уверени.“**
>
> **Директор**

Благодарение на тази близост до общността участниците често се превръщат в първа точка за контакт между институцията и родителите. Тяхната роля не се ограничава само до преподавателската дейност, а включва и активна работа със семействата и подкрепа за по-ефективната комуникация между училището или детската градина и общността.

В много случаи участниците се включват активно в дейности по обхват и записване на деца. Това включва участие в родителски срещи, информационни кампании и директни посещения в кварталите и домовете на семействата с цел насърчаване на родителите да записват децата си в детска градина или училище. Тази дейност е особено важна в общности, в които институциите срещат затруднения при достигането до семействата.

Както посочва представител на неправителствена организация, участниците често започват да се включват в тези дейности още по време на обучението си и работят в тясно сътрудничество с екипите на образователните институции:

> **„Момичетата, които избирахме, започнаха работа в детските градини още докато учеха... и работеха заедно с екипите в самите градини.“**
>
> **Представител НПО**

В някои случаи участието им допринася и за подобряване на обхвата и посещаемостта на децата в образователните институции. Представители на организациите отбелязват, че след включването на

участниците се наблюдава по-добра връзка със семействата и по-висока посещаемост.

> **„Мога да кажа, че в детската градина вече има 100% посещение.“**
>
> **Представител НПО**

Така ролята на участниците постепенно се разширява отвъд традиционната педагогическа функция. Освен преподаватели, те се превръщат и в посредници между институцията и общността – хора, които съдействат при записването на децата и подпомагат адаптацията на семействата към образователната система. Тази функция е особено важна за работата на образователните институции в уязвими райони, където успешното участие на децата в образованието зависи от изграждането на доверие между родителите и институциите и от активното включване на семействата, които иначе може да се колебаят дали нуждите на децата им ще бъдат добре посрещнати.

Подкрепа за институциите в контекста на кадрови дефицити

Друга важна функция на програмата е свързана с подпомагането на институциите при справянето с недостига на педагогически кадри, особено в малки населени места и райони с висока степен на социална уязвимост. Много директори описват програмата като възможност за привличане на млади специалисти, които да се обучат и да останат да работят в местната образователна система. В някои случаи програмата е възприемана именно като дългосрочно решение за развитие на кадри „от общността“, които имат по-голяма вероятност да останат да работят в съответното населено място.

> **„Нямаше студенти, които да учат педагогика... затова решихме да се включим в тази програма, за да могат тези млади хора да завършат и да работят при нас.“**
>
> **Директор**

Този модел позволява институциите да развиват собствен кадрови потенциал, като подпомагат обучението на хора, които са част от местната общност.

Възприемане на участниците от колектива

Участниците успяват да се интегрират успешно в работната среда и се приемат положително от своите колеги. Директорите подчертават, че те се включват активно в екипната работа, проявяват отговорност и желание за професионално развитие. Постепенното включване на участниците в институциите – чрез доброволчество, помощни позиции и последващо назначаване – улеснява процеса на адаптация и изграждането на доверие.

> **„Учителките, които са в детската градина от този проект, са много добри, много съвестни и много старателни.“**
>
> **Директор**

В малки населени места процесът на интеграция често се улеснява от факта, че участниците вече са познати на колектива или на местната общност.

В отделни случаи се наблюдават първоначални резерви или напрежение, както от страна на колеги, така и от страна на родители. В интервютата се споменава, че част от родителите първоначално са реагирали с недоверие към новите учители. С течение на времето обаче тези реакции обикновено се преодоляват, след като участниците демонстрират професионализъм и ангажираност към работата си.

Участниците се възприемат като мотивирани, съвестни и старателни специалисти, които допринасят за работата на институцията.

Промени в нагласите и практиките на институциите

Участието на учители от местната общност постепенно води до промяна в нагласите както вътре в колектива, така и сред родителите. След първоначалния период на адаптация много директори отбелязват, че колегите започват да гледат по-позитивно на идеята за включване на учители от различни социални и етнически групи. Освен това участието на такива учители често допринася за по-добра комуникация с родителите и за по-успешната адаптация на децата.

> **„Децата много бързо свикват и се адаптират по-лесно, защото тя е от същата общност и ги разбира.“**
>
> **Директор**

В някои случаи програмата има и мотивационен ефект върху други млади хора от общността, които започват да виждат реална възможност за професионално развитие в сферата на образованието.

Развитие на по-приобщаващи практики

Макар програмата да не води винаги до формално въвеждане на нови политики, тя допринася за развитието на по-приобщаващи практики в образователните институции.

Това се проявява най-вече в:

Подобрена комуникация с родителите - Учителите от местната общност често подпомагат комуникацията между институцията и семействата, особено когато има езикови или културни бариери.

По-лесна адаптация на децата - В детските градини участниците често играят важна роля за по-бързата адаптация на децата към образователната среда.

По-голям фокус върху включването на уязвими групи - В някои институции се наблюдава по-голямо внимание към работата с деца от уязвими общности и към включването на родителите в образователния процес.

Интервютата показват, че участниците в програмата оказват предимно положително въздействие върху институциите, в които работят. Те се интегрират успешно в колективите, подпомагат комуникацията с родителите и допринасят за изграждането на по-приобщаваща образователна среда. Макар в някои случаи да се наблюдават първоначални резерви или организационни трудности, с времето те обикновено се преодоляват чрез професионалната работа на участниците. В резултат програмата допринася както за укрепване на капацитета на образователните институции, така и за засилване на доверието между тях и местните общности.

4. Оценка на въздействието върху деца и родители

> **Участниците често функционират като „медиатор“ между институцията и родители, особено при езикови бариери, което подобрява разбирането на посланията и намалява напрежението/неяснотите.**

Създаване на ролеви модели

Една от ключовите цели на програмата „Учител в моята общност“ е създаването на ролеви модели за децата и другите представителите на местната общност.

Интервютата показват, че тази цел до голяма степен се реализира на практика. Участниците в програмата, които успешно преминават през висше образование и започват работа като учители, се превръщат във видим пример за възможностите за образование и професионална реализация.

Тяхното присъствие в детските градини и училищата има мотивиращ ефект върху децата, които могат да се идентифицират с тях и да видят реален пример за човек от собствената им общност, постигнал професионален успех. Това допринася за преодоляване на съществуващи стереотипи и създава по-високи очаквания за образователното развитие на децата.

„Виждаме смисъла от това хора от общността да работят с деца от общността.“

Директор

„Това са ролеви модели – децата виждат, че човек като тях може да завърши образование и да стане учител.“

Представител НПО

Възприятие на учителите от програмата от страна на децата и родителите

Учителите от програмата „Учител в моята общност“ са възприемани положително както от децата, така и от родителите. Тяхното присъствие в образователната институция оказва положително влияние върху доверието и взаимодействието между тези институции и родителите. Участниците в програмата много често живеят в непосредствена близост до семействата, с които работят, което също е ключов фактор при създаването на тази връзка и доверие. Те са част от ежедневието и обкръжението на тези родители, което улеснява комуникацията между тях. Техният общ културен и социален произход често им позволява да разберат по-добре предизвикателствата, пред които са изправени децата и техните семейства, и да установят по-силни взаимоотношения в образователна среда. В няколко случая директорите отбелязват, че родителите се чувстват по-комфортно да общуват с преподаватели, които идват от същата общност и разбират техния културен контекст, език и ежедневни предизвикателства.

„Родителите се чувстват по-комфортно и уверено, когато учителите са от тяхната общност. Те се срещат с тях и извън детската градина, което създава по-голямо доверие и комуникация.“

Директор

Тази близост помага за намаляване на дистанцията, която понякога съществува между образователните институции и семействата. Тя улеснява по-откритата комуникация и дава възможност на учителите да разбират по-добре нуждите както на децата, така и на родителите.

Децата също така са склонни да реагират положително на учители, които имат подобен културен или социален произход. Директорите съобщават, че учениците развиват силни емоционални връзки с тези преподаватели и демонстрират високи нива на доверие и ангажираност в класната стая. В някои случаи учителите се възприемат не само като преподаватели, но и като модели за подражание и медиатори между училището и общността.

„Децата я приеха изключително добре. Много я харесаха и работиха заедно като екип.“

Програмата допринася за създаването на подкрепяща учебна среда, в която децата се чувстват комфортно и разбрани.

Данните от анкетното проучване сред родители потвърждават изводите от качествените интервюта и показват изключително високи нива на доверие и удовлетвореност от учителите, участващи в програмата. Почти всички оценявани аспекти получават максимални или близки до максималните стойности.

Доверието към учителите също е много високо (средна стойност 4,98), а родителите споделят, че се чувстват по-спокойни, когато детето им е с този учител (4,92). Високи са и оценките, свързани с комуникацията и посредническата роля на учителя – родителите посочват, че биха се обърнали към него при проблем (4,88) и

Моля, посочете доколко сте съгласни със следните твърдения:
(1 – Напълно несъгласен/на; 5 – Напълно съгласен/на)

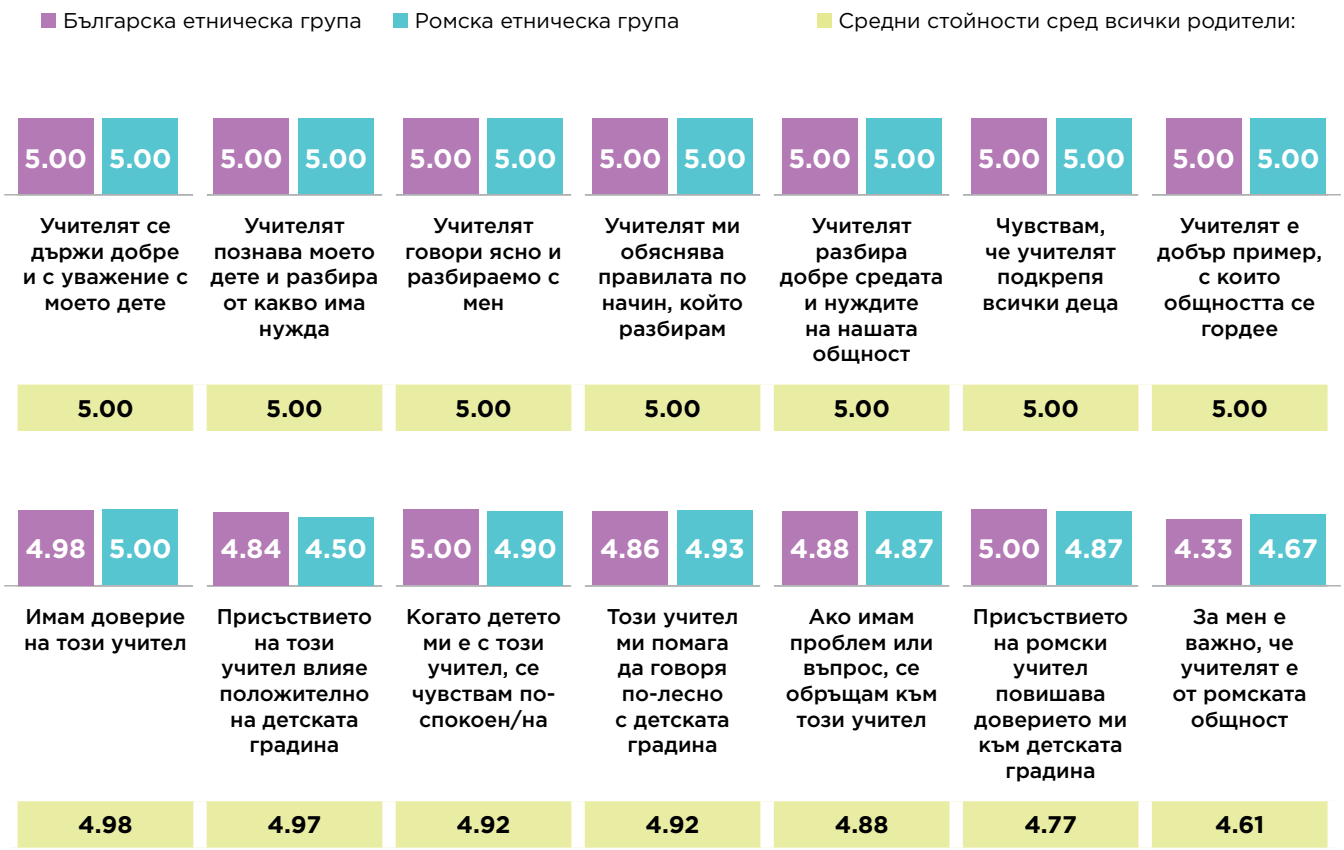

Родителите оценяват най-високо отношението на учителите към децата и тяхната професионална ангажираност – с максимална средна стойност (5,00) са оценени твърденията, че учителят се държи с уважение към детето, познава неговите нужди, комуникира ясно с родителите, обяснява разбираемо правилата и подкрепя всички деца. Също толкова високо е оценено възприятието за учителя като положителен ролеви модел и източник на гордост за общността.

че той улеснява връзката им с детската градина (4,92).

Особено важно е, че учителите са възприемани като добре разбиращи контекста на общността (5,00), а тяхното присъствие се оценява като ясно положително за образователната институция (4,97). Това потвърждава наблюденията от интервютата, че културната и социална близост играе ключова роля за изграждането на доверие.

Разбивката на данните по етническа принадлежност (българска и ромска) показва висока степен на сходство в оценките и много положително възприятие на учителите от програмата и в двете групи. По повечето показатели средните стойности са максимални или близки до максималните, което потвърждава, че учителите се възприемат като компетентни и подкрепящи независимо от етническия контекст на семействата.

И при двете групи родители се наблюдават изключително високи оценки по отношение на отношението към детето, разбирането на неговите нужди, яснотата на комуникацията и усещането за подкрепа (предимно 5,00). Това показва, че програмата успява да създаде универсално високо ниво на доверие и удовлетвореност.

Някои малки различия се открояват в определени аспекти. Родителите от ромската общност дават малко по-високи оценки по отношение на ролята на учителя като посредник – например за улесняване на комуникацията с детската градина (4,93 спрямо 4,86). Също така те в по-голяма степен свързват присъствието на ромски учител с повишено доверие към институцията (4,84 спрямо 4,50) и отдават по-голямо значение на етническата принадлежност на учителя (4,67 спрямо 4,33).

Като цяло тези резултати показват, че макар ефектът от програмата да е силно положителен и универсален, присъствието на учители от ромската общност има допълнителна стойност именно за ромските семейства – като фактор за доверие, по-лесна комуникация и усещане за близост с образователната институция.

Честота и канали на комуникация с родителите

Данните от анкетното проучване сред родители потвърждават изводите за силно и разпознаваемо въздействие на учителя върху връзката между училището, децата и техните семейства.

Колко често общувате с учителя...

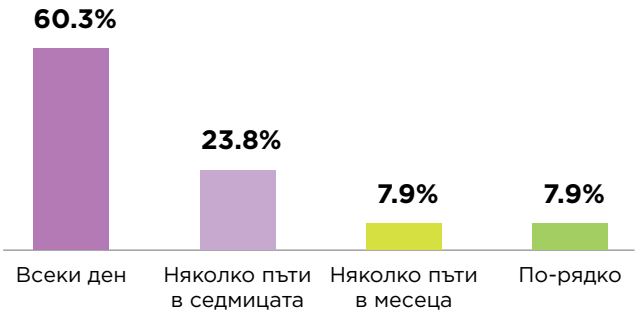

Резултатите показват висока интензивност на комуникацията между родители и учител – 60,3% от анкетираните посочват, че общуват с него всеки ден, а 23,8% – няколко пъти в седмицата. Това показва голяма ангажираност, постоянен контакт и навременен обмен на информация, които създават чувство за сигурност и подкрепа както за родителите, така и за децата.

Най-често комуникацията се осъществява чрез личен разговор на живо (96,8%). Значителен дял от родителите посочват още комуникация по телефон (39,7%), онлайн чрез Viber, Messenger и други канали (30,2%), както и по време на родителски срещи (30,2%). Тези резултати показват, че взаимодействието не е формално или епизодично, а се осъществява чрез разнообразни и достъпни форми, съобразени с нуждите на семействата.

По какъв начин най-често общувате с учителя...

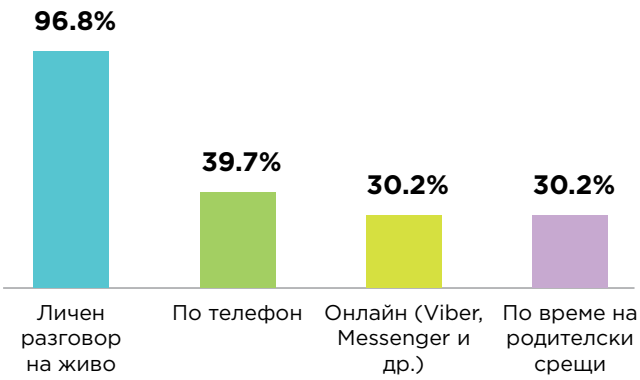

Данните потвърждават, че учителят има съществен принос за изграждането на доверие, за поддържането на

активна връзка с родителите и за създаването на подкрепяща среда около детето. Редовната комуникация улеснява споделянето на наблюдения, обсъждането на трудности и търсенето на съвместни решения, което засилва усещането за партньорство между семейството и училището и допринася за по-пълноценното участие на родителите в образователния процес.

Влияние върху ангажираността и мотивацията на децата и родителите

Присъствието на учители от програмата може да допринесе за по-висока ангажираност както на децата, така и на родителите към образователния процес. Когато учениците могат да се идентифицират със своите учители и ги възприемат като ролеви модели, те често проявяват по-голям интерес към учебните дейности и са по-мотивирани да участват активно в тях.

В някои институции се наблюдават и положителни промени в посещаемостта и участието на децата в образователния процес. Макар тези промени да не могат да бъдат изцяло приписани на програмата, интервюираните посочват, че присъствието на учители, които познават социалния и културния контекст на децата, допринася за създаването на по-подкрепяща и мотивираща учебна среда.

Същевременно учителите от програмата често поддържат активна комуникация с родителите и насърчават тяхното участие в образованието на децата. Това постепенно укрепва връзката между училището и семействата.

Данните от анкетното проучване сред родители ясно показват, че учителите от програмата оказват силно положително влияние върху емоционалното състояние и мотивацията на децата. Всички индикатори са оценени с изключително високи стойности, близки до максималната.

Моля, посочете доколко сте съгласни със следните твърдения:
(1 – Напълно несъгласен/на; 5 – Напълно съгласен/на)

Родителите споделят, че децата им харесват учителите (5,00) и се чувстват спокойни и добре в тяхно присъствие (4,98). Също така децата често разказват положителни неща за учителите у дома (4,98), което е индикатор за изградена емоционална връзка и доверие.

Особено съществен е ефектът върху мотивацията за участие в образователния процес. Родителите отбелязват, че благодарение на тези учители децата им имат по-голямо желание да посещават детската градина (4,97) и показват по-висока мотивация за учене и старание (4,91). Тези резултати подкрепят наблюденията от интервютата, че присъствието на учители от общността създава по-ангажираща и подкрепяща учебна среда.

Данните показват, че положителното въздействие на учителите върху децата е ясно изразено и при двете групи родители – българска и ромска, като всички оценки са много високи и близки до максималните стойности.

И в двете групи децата харесват учителите и се чувстват спокойни в тяхно присъствие. Това потвърждава, че учителите успяват да създадат сигурна и подкрепяща среда, независимо от етническия контекст.

Наблюдават се обаче известни разлики в степента на въздействие върху мотивацията. Родителите от ромската общност отчитат малко по-висок ефект върху желанието на децата да посещават детската градина (4,98 спрямо 4,93) и да учат и да се стараят (4,94 спрямо 4,80). Това предполага, че ролята на учителя като мотивиращ фактор може да бъде особено значима именно в тази група.

Съществена разлика се наблюдава при усещането за близост, основано на споделен произход. Докато при родители, които посочват, че са от български етнос тази стойност е по-ниска (4,00), при родителите от ромски етнос тя е значително по-висока (4,86). Това ясно показва, че общият културен и социален контекст играе важна роля за изграждането на по-силна връзка между учителя и детето в рамките на ромската общност.

В същото време фактът, че всички останали индикатори са с високи стойности и при двете групи, показва, че положителното въздействие на учителите не се ограничава само до споделения произход, а се дължи в голяма степен и на техните професионални и личностни качества.

Резултатите потвърждават, че програмата има силно положително въздействие върху децата, като същевременно допринася за по-силно усещане за близост и допълнителна мотивация сред децата от ромската общност.

Промени в нагласите и поведението на родителите

Присъствието на учители, които имат сходен социален и културен произход със семействата, улеснява изграждането на доверие и намалява бариерите между родителите и образователните институции.

В редица случаи родителите започват да комуникират по-активно с учителите. Учителите от програмата често играят ролята на посредници, които подпомагат диалога между детската градина и семействата, особено в общности, в които взаимодействието с образователната система традиционно е било ограничено.

С течение на времето тези взаимодействия могат да доведат до изграждане на по-голямо доверие между образователните институции и родителите, и по-активно участие на родителите в училищния живот. Макар тези промени да се случват постепенно, те представляват важна стъпка към укрепване на партньорството между образователните институции и семействата, и към създаване на по-подкрепяща среда за образователното развитие на децата.

5. Оценка на общественото и икономическото въздействие

На общинско ниво програмата се възприема като инструмент за „създаване“ и задържане на дефицитни специалисти (напр. ресурсни учители) и за преодоляване на хроничен недостиг на кадри.

Програмата „Учител в моята общност“ оказва не само индивидуално въздействие върху участниците, но и по-широко обществено и икономическо влияние върху местните общности и общините, в които се реализира. Това въздействие се проявява основно чрез развитието на местния човешки капитал, подкрепата за образователните институции и създаването на условия за по-устойчиво социално и икономическо развитие.

Икономически ползи за общините

Програмата създава икономически ползи за общините на няколко нива. На първо място, тя подпомага местните образователни институции в справянето с недостига на квалифицирани педагогически кадри. Този проблем е особено осезаем в по-малки населени места и общини, където привличането на нови специалисти често е затруднено. В този контекст програмата създава възможност за подготовка и реализация на кадри „от самата общност“, които след завършване на образованието си остават да работят в местните детски градини и училища. Особено важен е приносът на програмата за развитието на специалисти в области, в които в редица общини има сериозен недостиг, като например логопедия, ресурсно подпомагане и работа с деца със специални образователни потребности.

Освен че подпомага образователните институции, програмата има и по-широк икономически ефект на местно ниво. Подкрепата за професионална реализация на участниците допринася за повишаване на икономическата стабилност на техните домакинства. Това увеличава вероятността младите специалисти и техните семейства да останат и да се развиват в рамките на съответната община.

По този начин програмата подпомага развитието на местния човешки капитал. Повишаването на образователното ниво на участниците и тяхната професионална реализация в образователния сектор допринасят за подобряване на качеството и достъпността на образованието в местните институции. В дългосрочен план това може да доведе до по-добри образователни резултати и до повишаване на квалификацията на местното население.

Влияние върху задържането на кадри и местното развитие

Програмата „Учител в моята общност“ има потенциала да въздейства положително върху задържането на кадри и намаляването на миграцията. Подкрепяйки млади хора от общността да завършат висше образование и да получат професионална квалификация и предоставянето на възможност за професионална реализация в рамките на местната общност, програмата помага за създаването и задържането на кадри в рамките на сферата на образованието. Това е особено важно за общини, които са изправени пред демографски предизвикателства, като намаляване на населението и недостиг на квалифицирана работна сила. В тези контексти подготовката на специалисти от самата общност увеличава вероятността те да останат и да работят в местните институции.

Както отбелязват представители на партньорските организации, моделът на развитие на кадри „от общността за

общността“ се възприема като устойчив подход:

> **„Този модел – да си учител от общността и да работиш с деца от общността – е много добър.“**
>
> **Представител НПО**

Освен директните ефекти върху пазара на труда, програмата допринася и за по-широки процеси на местно развитие. Като насърчава младите хора да се стремят към висше образование и професионална кариера, инициативата създава положителни очаквания и стимулира образователните амбиции и сред други млади хора в общността. С течение на времето подобни процеси могат да допринесат за укрепване на местния човешки капитал и за създаване на по-устойчиви общности.

В този смисъл инициативата не само подпомага индивидуалното кариерно развитие на участниците, но и създава предпоставки за устойчиво развитие на местните образователни институции и общности. Чрез подготовката и задържането на квалифицирани кадри тя допринася за укрепване на връзката между образователните институции, семействата и местната общност и подкрепя дългосрочното развитие на общините.

6. Влияние на основните елементи на програмата

В логиката на интервенцията на програмата е заложена комбинация от няколко елементи, които да допринесат за успеха, професионалната реализация и последващото въздействие на участниците. Всеки от тези елементи има своята специфична роля и допринася по определен начин за постигане на основните цели на програмата. В своята комбинация те подпомагат повишаването на самочувствието на участниците, засилването на тяхната мотивация за учене и професионално развитие, успешното завършване на висше образование и придобиването на професионална квалификация. Наред с това, програмата създава условия за развиване на ключови знания и умения, необходими за ефективно изпълнение на професионалните задължения в образователна среда, включително педагогически компетентности, умения за работа с деца и родители, както и способности за комуникация и работа в екип. Чрез съчетаването на академична подготовка, практическо обучение и менторска подкрепа програмата подпомага участниците да изградят увереност в професионалната си роля и да се адаптират по-успешно към изискванията на работната среда. В по-широк план тази комбинация от елементи допринася за по-устойчивото включване на участниците в образователната система и увеличава вероятността те да се реализират професионално, включително в своите местни общности. Това от своя страна създава възможности и предпоставки за по-широко въздействие върху местната общност.

Макар така заложената комбинация да допринася за постигане на целите на програмата като цяло, може да бъде казано, че всеки отделен елемент е изпълнен по различен начин и в различна степен, постигнал е отделни конкретни ефекти и въздействие и съответно може да бъде доразработен и подобрен в следващите етапи на развитие на програмата.

Основните елементи, заложени в логиката на програмата „Учител в моята общност“ са:

ФИНАНСОВА ПОДКРЕПА

ОБУЧЕНИЯ И АКАДЕМИЧНА ПОДКРЕПА

МЕНТОРСКА ПОДКРЕПА

ПРАКТИЧЕСКА РАБОТА В ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ИНСТИТУЦИИ

РАБОТА С ОБЩНОСТТА

СРЕЩИ И ОБМЕН МЕЖДУ УЧАСТНИЦИТЕ

ФИНАНСОВА ПОДКРЕПА

Финансовата подкрепа е един от най-важните елементи на програмата. Предоставянето на тази подкрепа е ключово и прави възможно предприемането на тази стъпка и завършването на висше образование за участниците.

> **„Винаги съм искала да завърша висше образование, но не успявах заради финансовата страна. Тогава си казах – това е моята възможност.“**
>
> **Участник**

В този смисъл финансовата подкрепа е ключов фактор за достъпа до висше образование и за успешното участие в програмата.

ОБУЧЕНИЯ И АКАДЕМИЧНА ПОДКРЕПА

Друг важен компонент на програмата са обученията и допълнителната академична подкрепа. Обученията, организирани в рамките на програмата „Учител в моята общност“, представляват важен елемент от цялостната подкрепа за участниците. Те допълват университетското обучение и подпомагат както академичната подготовка, така и развитието на практически педагогически и социални умения, необходими за успешна работа в образователната система.

В рамките на програмата участниците преминават през различни обучения, както за кандидатстване в университет, така и такива, предоставящи им допълнителни практически знания и насоки.

„Самите обучения са голям плюс, защото там получаваш доста полезни съвети и инструкции за работата с деца.“

Участник

На първо място, участниците получават обучения и уроци за подготовка за включване във висше образование. Това включва допълнителни занятия и консултации, насочени към подготовката за приемните изпити и към преодоляване на образователни пропуски. Този елемент е важен за участници, които са завършили средното си образование преди години или които са имали пропуски в подготовката си.

„Преди да ни приемат, имахме частни уроци с учител по български, който ни подготвяше за изпита.“

Участник

Тази предварителна подготовка е особено важна за участници, които идват от среда с ограничени образователни ресурси и за които достъпът до подобна подкрепа извън програмата би бил затруднен.

„Бях завършила много отдавна и трябваше да държа изпит. Бях забравила почти всичко граматически. Тези уроци много ми помогнаха да се подготвя.“

Участник

Освен академичната подготовка, в рамките на програмата се предоставя и подкрепа, свързана с ориентирането в процеса на кандидатстване – избор на специалност, подготовка на документи и насочване към подходящи университети. Представители на партньорски организации също подчертават ролята на тези обучения и консултации за успешното включване на участниците във висшето образование.

След приемането им в университет участниците продължават да получават подкрепа чрез различни обучения, семинари и практически дейности. Част от тях са насочени към развитие на педагогически умения, професионална ориентация и подготовка за работа в образователна среда. Участниците посочват, че тези обучения им дават възможност да придобият нови знания и практически умения, които не винаги се включват в стандартната университетска подготовка.

„След като започна програмата, имахме много обучения, които бяха в голяма полза – научавахме много нови и полезни неща.“

Участник

Обученията се провеждат периодично и често са организирани под формата на срещи, семинари или групови занятия, в рамките на които участниците обменят опит, обсъждат трудности и получават насоки от експерти и координатори на програмата.

Някои участници отбелязват, че тези обучения имат не само образователна, но и силна мотивационна функция. Те създават чувство за принадлежност към общност и насърчават участниците да продължат обучението си, дори когато се сблъскват с трудности. Обученията създават пространство за обмен на опит между самите участници. Срещите и обучителните събития дават възможност на участниците да обсъждат предизвикателства от практиката, да споделят добри практики и да получават подкрепа както от обучителите, така и от останалите участници в програмата. Този обмен допринася за изграждането на професионална общност и подкрепяща среда, която е особено важна за млади специалисти, започващи работа в образователната система.

МЕНТОРСКА ПОДКРЕПА

Менторството е друг ключов елемент на програмата, който подпомага участниците както в академичното им развитие, така и в личностното им израстване. Менторите играят важна роля за подкрепата на участниците при справянето с предизвикателства, свързани с обучението и професионалната реализация.

За много от участниците менторите са основният източник на насоки, мотивация и практическа помощ по време на следването. Чрез редовни разговори, консултации и насърчаване те подпомагат участниците да се справят с академичните изисквания и предизвикателствата на университетската среда.

„Имаше много разговори, защото в началото имах колебание дали да продължа да уча. Но менторът постоянно ни насърчаваше да не се отказваме и да вярваме, че можем да станем учители.“

Участник

„Менторът постоянно поддържаше контакт с нас. Ако имахме въпроси или трудности, винаги можехме да се обърнем към нея.“

Участник

Менторството се оказва особено важно за участници, които са първите в семействата си, достигнали до висше образование. За тях менторите често играят ролята на посредници между академичната среда и личния им опит, като помагат за преодоляване на несигурността и изграждане на увереност. В някои случаи менторите оказват подкрепа и на семействата на участниците, като помагат за преодоляване на първоначални притеснения или резерви към участието в програмата.

„Моят ментор беше посетила дома ми и разговаря с родителите ми. Така се случиха нещата.“

Участник

Освен академичната помощ, менторството има значение и за практическата подготовка на участниците за работа в образователни институции. В много случаи наставници са директори или учители от детските градини и училищата, в които участниците работят или провеждат практика. Тази подкрепа е особено важна в началния етап на професионалната реализация.

„Тя каза, че най-много има нужда от ментор в първите месеци. Менторката е много доволна от нея и казва, че се справя много добре.“

Представител НПО

Представители на партньорски организации също подчертават, че менторството е един от най-важните елементи на програмата. Според тях именно постоянната подкрепа и личният контакт са ключови за успешното завършване на обучението.

„Менторството, според мен, беше най-ценно. Финансовата подкрепа е важна, но истинската подкрепа беше това, някой да ги насърчава и да им вдъхва увереност, че могат да се справят.“

Представител НПО

Важно е да се отбележи, че липсата на достатъчно менторска подкрепа в някои случаи може да затрудни участниците.

Представител на организация отбелязва, че когато менторството е ограничено, участниците срещат повече трудности в процеса на обучение.

ПРАКТИЧЕСКА РАБОТА В ОБРАЗОВАТЕЛНИ ИНСТИТУЦИИ

Практическата работа в детски градини е съществен компонент на програмата. Тя позволява на участниците да натрупат реален професионален опит още по време на обучението си. Чрез включването си в дейности в детски градини, училища и организации от общността участниците получават възможност да придобият практически опит, да опознаят образователната среда и да развият ключови професионални умения.

В много случаи участниците започват като доброволци или помощници в детски градини, и постепенно преминават към постоянни позиции.

> **„Момичетата започнаха работа в детските градини още докато учеха и работеха заедно с екипите.“**
>
> **Представител НПО**

Тази постепенна интеграция улеснява прехода от обучение към професионална реализация.

Практическата дейност се възприема от участниците и партньорските организации като ключова за развитието на педагогически умения. Тя дава възможност на участниците да работят директно с деца, да се запознаят с ежедневната работа в образователна институция и да изградят увереност в професионалната си роля.

> **„Момичетата започнаха работа в детските градини почти веднага след като станаха студентки и това им даде възможност да натрупат много практичен опит.“**
>
> **Представител НПО**

В същото време интервютата показват, че съчетаването на доброволческа дейност, университетско обучение и работа може да бъде предизвикателство за част от участниците. Някои от тях споделят, че натоварването понякога е значително.

> **„Имаше около 100 часа доброволчески дейности и понякога беше трудно да се съчетаят с работата и семейните ангажименти.“**
>
> **Участник**

РАБОТА С ОБЩНОСТТА

Друг важен аспект на програмата е ролята на участниците като посредници между образователните институции и местната общност. В много случаи те подпомагат комуникацията с родители, участват в кампании за записване на деца и съдействат за изграждане на доверие между семействата и институциите. Тази роля е особено важна в общности, където съществуват езикови бариери или ниско доверие към образователните институции.

Участниците в програмата често се възприемат като връзка между образователната институция и местната общност, тъй като споделят общ културен и социален контекст с родителите. Това улеснява комуникацията и допринася за по-голяма ангажираност на семействата с образованието на техните деца.

„Когато човек от тяхната общност им обясни, че училището иска да помогне на децата им, те се доверяват повече и слушат какво им казваш.“

Директор

Представители на местната власт също подчертават значението на тази посредническа роля. Според тях присъствието на специалисти от общността в образователната система улеснява комуникацията с родителите и създава по-голямо доверие към институциите:

„Хората от тази общност имат повече доверие на човек, който е от тяхната среда. Така се подобрява връзката между родителите, децата и образователните институции.“

Представител местна власт

Включването на участници от местните общности има и по-широк ефект, като създава ролеви модели за младите хора и показва чрез личния пример, че трудностите могат да се преодоляват и че е възможно да се реализираш професионално. Според представители на партньорски организации това е един от ключовите ефекти на програмата:

„Идеята беше тези хора да бъдат ролеви модели за общността – да покажат, че образованието е възможност и че може да се реализираш като учител.“

Представител НПО

По този начин участниците не само изпълняват професионалните си задължения като педагози, но и играят важна социална роля в своите общности. Те допринасят за преодоляване на бариерите между институциите и семействата, насърчават участието на родителите в образователния процес и подпомагат по-доброто включване на децата в образователната система.

СРЕЩИ И ОБМЕН МЕЖДУ УЧАСТНИЦИТЕ

Срещите между участниците също се открояват като важен елемент от програмата. Те създават възможност за обмен на опит, обсъждане на предизвикателства и взаимна подкрепа. Тези срещи допринасят за изграждането на чувство за принадлежност към професионална общност и подпомагат участниците в процеса на професионално развитие.

Взаимодействието между всички тези елементи на програмата „Учител в моята общност“ – финансова подкрепа, обучения, менторство, практическа работа и подкрепа от общността, създава условия участниците успешно да завършат образованието си и да се реализират професионално. По този начин програмата не само подпомага индивидуалното развитие на участниците, но и създава устойчив модел за подготовка и задържане на педагогически кадри в местните общности.

Елемент	Механизъм	Наблюдавани ефекти
Финансова подкрепа	Финансовата подкрепа намалява икономическите бариери пред достъпа до висше образование	• За значителна част от участниците финансовата подкрепа е основният фактор, който прави възможно включването им във висше образование. Без подобна подкрепа много от тях не биха могли да продължат образованието си. **„Винаги съм искала да завърша висше образование, но не успявах заради финансовата страна. Тогава си казах – това е моята възможност.“** • Финансовата подкрепа допринася и за по-голяма стабилност на домакинствата на участниците по време на обучението.
Обучения и академична подкрепа	Обученията предоставят допълнителни знания и практически насоки, които подпомагат участниците в процеса на обучение и в бъдещата им работа в образователна среда.	• Участниците подчертават, че обученията им помагат да развият практически умения за работа с деца и да се подготвят по-добре за реалните изисквания на професията. **„Самите обучения са голям плюс, защото там получаваш доста полезни съвети и инструкции за работата с деца.“** • Обученията също така създават възможност за обмен на опит между участниците и подпомагат изграждането на професионална общност.
Менторство и индивидуална подкрепа	Менторската подкрепа подпомага участниците при справянето с академични, професионални и лични предизвикателства. Менторите предоставят насоки, подкрепа и посредничество в комуникацията със семействата и институциите.	• В интервютата участниците подчертават, че менторите са играли важна роля в процеса на адаптация към обучението и в преодоляването на първоначалните трудности. **„Моят ментор беше посетила дома ми и разговаря с родителите ми. Така се случиха нещата.“** • Тази подкрепа е особено важна за участници, които са първите в своето семейство, които продължават образованието си във висше учебно заведение.

Елемент	Механизъм	Наблюдавани ефекти
Практическа работа в образователни институции	Работата в детски градини и училища по време на обучението предоставя възможност за натрупване на практически опит и постепенно включване в професионалната среда.	• Много участници започват работа в образователни институции още по време на обучението си и постепенно се интегрират в педагогическите екипи. **„Момичетата започнаха работа в детските градини още докато учеха и работеха заедно с екипите.“** • Тази практика улеснява прехода от обучение към професионална реализация и увеличава вероятността участниците да останат да работят в образователната система.
Работа с общността	Участниците в програмата често изпълняват ролята на посредници между образователните институции и местната общност, като подпомагат комуникацията с родителите и насърчават участието на семействата в образователния процес.	• Присъствието на учители от самата общност допринася за изграждане на доверие между институциите и родителите, и улеснява комуникацията със семейства от уязвими групи. • В много случаи родителите се чувстват по-комфортно да общуват с учители, които познават техния социален и културен контекст.
Срещи и обмен между участниците	Срещите между участниците създават възможност за обмен на опит, обсъждане на предизвикателства и взаимна подкрепа.	• Тези срещи подпомагат изграждането на професионална мрежа и намаляват усещането за изолация, особено за участници, които работят в малки населени места. • Обменът на опит между участниците допринася и за споделяне на добри практики в работата с деца и родители.

7. Основни предизвикателства

Организационни предизвикателства при съчетаване на работа и обучение

Въпреки положителните ефекти, директорите посочват и определени трудности, свързани с организацията на работния процес. Най-често те са свързани със съчетаването на работа и обучение от страна на участниците. Отсъствията по време на университетски сесии, обучения или други академични ангажименти изискват допълнителна организационна гъвкавост от страна на институциите. В някои случаи това създава значително натоварване за екипите, особено когато няколко участници са назначени едновременно.

> **„Беше адски трудно през тези години, докато се дипломираха... трябваше постоянно да се пренареждат групите и да се заместват учители.“**
>
> **Директор**

Въпреки това повечето директори подчертават, че тези трудности са временни и се компенсират от дългосрочните ползи за институцията.

Затруднения на домакинствата по време на участието в програмата

Въпреки значителните ползи от участието в програмата „Учител в моята общност“, процесът на обучение и професионално развитие често е съпроводен и с редица предизвикателства за участниците и техните домакинства. Тези затруднения са свързани основно със съчетаването на обучение, работа и семейни ангажименти, както и с финансовия и организационния натиск върху семействата.

На първо място, значителна част от участниците споделят, че участието в програмата изисква сериозна лична и семейна ангажираност. Обучението във висше учебно заведение, подготовката за изпити и практическата работа в детски градини или училища често се съчетават с ежедневните отговорности в домакинството. За участници, които имат деца или други семейни задължения, това създава допълнително натоварване и необходимост от добра организация на времето. В този процес подкрепата от страна на семейството се оказва ключов фактор за успешното участие. Част от интервюираните участници подчертават, че техните близки активно са ги подкрепяли в периода на обучение, включително чрез помощ в домакинството или при подготовката за учебните задължения. Както споделя една от участничките:

> **„Съпругът ми ме подкрепяше изцяло. Вкъщи синът ми помагаше, например с писането, когато имах много задачи.“**
>
> **Участник**

На второ място, финансовите ограничения също се посочват като съществено предизвикателство за част от участниците. Много от тях са започнали участието си в програмата в период, когато са имали ограничени доходи или нестабилна заетост. Въпреки тези предизвикателства, интервютата показват, че участниците и техните семейства възприемат участието в програмата като инвестиция в бъдещето. Много от тях подчертават, че макар процесът да е изисквал значителни усилия и компромиси в краткосрочен план, придобиването на висше образование и последващата професионална

реализация се възприемат като важна стъпка към по-стабилна икономическа и социална перспектива за домакинството.

Предизвикателства, свързани с транспорт и пътуване

Говорейки за затруднения, свързани с домакинствата, както участниците и други членове на домакинството, така и представители на партньорски организации, често споменават транспорта като едно предизвикателство. Тази трудност се проявява както по време на обучението в университета, така и при участието в доброволчески дейности или практическа работа.

Пътуването от населеното място, където живеят участниците до университетите създава както финансови, така и организационни затруднения. Особено предизвикателство е съчетаването на пътуванията с работа, обучение и семейни ангажименти.

> **„Един от участниците не успя да се включи много в доброволческите дейности, защото живееше във Велико Търново, а детската градина беше в Дерманци и разстоянието беше голямо."**
>
> **Представител НПО**

Пътуването изисква значително време и допълнителни разходи, което създава допълнително напрежение, особено когато участниците съчетават обучението си с работа или семейни ангажименти.

Различия между общините по отношение на нуждата от педагогически кадри

Макар програмата несъмнено да отговоря на нуждата от млади педагогически кадри, трябва да бъде отбелязано, че има известни различния в тази нужда в рамките на отделните общини. Тези различия са свързани основно с демографските характеристики на тези общини, така и със структурата на местната образователна система и наличието на свободни позиции в детските градини и училищата. Най-ясно могат да бъдат откроени следните три типа:

Общини с ясно изразен недостиг на педагогически кадри

В по-малките населени места програмата се възприема като важен инструмент за подготовка на нови педагогически кадри, тъй като местните образователни институции често срещат затруднения при намирането на квалифицирани специалисти. В тези случаи програмата е важен механизъм за подготовка на нови кадри на местно ниво. Представители на местната власт подчертават, че в ситуации, в които липсват подходящи специалисти, единственият устойчив подход е подготовката на кадри от самата общност:

> **„Ако нямаш такива кадри, най-малкото трябва да си ги създадеш, за да можеш след това да разчиташ на тях."**
>
> **Представител местна власт**

В такива случаи, участниците в програмата често намират професионална реализация сравнително бързо след започване или завършване на обучението си, като се включват в работата на детски градини.

Общини с частичен недостиг и ограничени възможности за заетост

При някои общини има потребност от педагогически кадри, но възможностите за назначаване зависят от конкретни фактори като освобождаване на позиции, провеждане на конкурси или бюджетни ограничения. В тези случаи професионалната реализация на участниците може да се случи със закъснение или при временни договори.

Интервютата показват, че в началния етап на професионалната си реализация някои участници са работили на временни позиции или са имали периоди без работа, докато се появи възможност за постоянна заетост. Това създава известна несигурност в началото на професионалния им път.

Общини с ограничени възможности за професионална реализация

При някои от по-малките населени места броят на образователните институции е ограничен, което води до по-малък брой свободни позиции. В тези случаи дори когато има подготвени специалисти, възможностите за тяхната реализация са ограничени.

> **„Казаха ми, че няма свободни места, защото градът е малък.“**

Тази ситуация показва, че в някои общини ефектът на програмата е по-силно свързан с повишаването на квалификацията и професионалните възможности на участниците, отколкото с непосредственото им включване в местната образователна система.

Ефектът на програмата по отношение на кадровото обезпечаване на образователните институции се проявява по различен начин в зависимост от местния контекст. Докато в някои общини тя играе ключова роля за осигуряване на нови специалисти, в други основното ѝ значение е свързано с подкрепата за професионалното развитие на участниците и укрепването на връзката между образователните институции и местната общност. Тези различия подчертават значението на адаптирането на програмата към специфичните нужди на отделните региони и на развитието на по-тясно сътрудничество между програмата, местните власти и образователните институции.

8. Препоръки за развитие на програмата

1 Разширяване на възможностите за обучение на участниците чрез включване на по-широк спектър от специалности и направления

Да се разгледа възможността за разширяване на академичните направления в програмата, включително подготовка на по-тясно специализирани специалисти (напр. логопеди, детска психология) и учители по ключови учебни предмети като български език и математика, с цел по-добро адресиране на кадровите потребности в образователната система.

Част от интервюираните формулират препоръка, насочена към разширяване на възможностите участниците в програмата да завършват по-широк спектър от специалности. Анализът на събраните мнения очертава две основни направления. От една страна се подчертава необходимостта от подготовка на по-тясно специализирани професионалисти (напр. логопеди, детски психолози), които да отговарят на конкретни потребности в образователната система. От друга страна се поставя акцент върху необходимостта от разширяване на обхвата на програмата отвъд етапа на предучилищното образование. В този контекст се предлага програмата да включва и подготовка на учители по ключови учебни предмети, като български език и математика, в рамките на училищното образование. Според интервюираните подобно разширяване би позволило по-адекватно адресиране на съществуващите кадрови дефицити в системата на образованието.

2 Подобряване на връзката/ взаимодействието с детски градини и/или други институции, в които участниците биха могли да започнат работа

Да продължи партньорството с приемащите институции като продължи да се осъществява внимателен подбор на организации с реален капацитет за назначаване и чрез разширяване на мрежата от потенциални работодатели извън детските градини — например социални услуги, центрове за работа с деца и семейства, образователни и общностни структури. Тези усилия вече се прилагат и се наблюдават все по-ясно и изразено в следващите кохорти, като целта е да се осигури по-устойчив преход от обучение и практика към заетост.

Един от ключовите елементи на програмата е включването на участниците в заетост в образователната сфера.

Един от ключовите елементи на програмата е свързан с възможността участниците да преминат от обучение и практическо включване към реална заетост в образователната сфера. Именно този преход има особено важно значение както за индивидуалната мотивация на участниците, така и за обществената легитимност на програмата, тъй като показва в каква степен инвестицията в обучение, менторство и практическа подготовка води до устойчив професионален резултат.

В рамките на проекта има добри примери за бързо включване в работа, но и случаи, в които липсата на свободни места, конкурсните процедури или изцяло преценката на директора ограничават прехода от обучение към заетост. В част от случаите връзката между участника и детската градина функционира много успешно и води до бързо навлизане в професията, включително още по време на обучението или непосредствено след неговото приключване. В други случаи обаче същата тази връзка остава ограничена до стаж, доброволчески труд или временна ангажираност, без да прерасне в реална трудова реализация.

В някои от случаите още в началото е ясно, че съответната детска градина може да предложи единствено място за стаж или за изпълнение на доброволчески часове, но не и последващо назначаване. Това поставя ограничения пред очакванията на участниците и в отделни случаи създава разочарование, особено когато програмата се възприема не само като образователна възможност, но и като реален шанс за професионален старт. Дори и когато ръководството на дадена институция има положително отношение към конкретен участник и би желало той или тя да остане на работа, на практика често възникват обективни пречки. Сред тях най-често се открояват липсата на свободни щатни позиции, отсъствието на вакантни места в съответния момент, необходимостта свободните позиции да бъдат обявени чрез конкурсна процедура, както и зависимостта на назначенията от общински и административни правила, които не могат да бъдат преодолени на ниво добра воля от страна на директора или на партниращото НПО.

Въпреки това е важно да се отбележи, че съществуват и положителни примери, при които участниците успяват да започнат работа в образователна институция още по време на обучението си, да преминат от помощни към педагогически позиции или да намерят реализация в друга институция извън мястото,

където са провеждали своя стаж или доброволчески труд. В някои случаи участието в програмата действа като катализатор за връщане към вече прекъснато образование, за придобиване на увереност и за изграждане на професионален профил, който впоследствие позволява по-успешно търсене на работа и извън първоначално включената детска градина. Това показва, че ползите от програмата не следва да се измерват единствено чрез директното назначаване в конкретната партниращa институция. За част от участниците най-същественият резултат е самото завършване на висше образование, повишаването на квалификацията и придобиването на нова социална и професионална идентичност. Именно по тази причина представители на партниращи организации подчертават, че трудовата реализация е важен, но не единствен, нито винаги водещ резултат от програмата.

От гледна точка на бъдещото развитие на програмата, това налага по-прецизно разграничаване между различните типове резултати. Ако програмата продължи да представя трудовата реализация в образователна институция като централен и промотиран резултат, е необходимо този елемент да бъде много по-ясно обезпечен на етап планиране и подбор на партньорите. Един възможен подход е да се въведе по-стриктна селекция на детските градини и другите приемащи организации, така че предварително да бъде оценено дали те реално разполагат или в обозрим хоризонт биха разполагали със свободни позиции, дали имат капацитет да задържат успешно подготвени кадри и дали са готови да поемат по-дългосрочен ангажимент към участниците. Това не означава непременно предоставяне на формална гаранция за назначаване, която в редица случаи не е възможна поради нормативни изисквания, но предполага по-реалистично планиране и ограничаване на случаите, в които още от самото начало е ясно, че преход към заетост практически не може да се осъществи. Подобна мярка би намалила риска от несъответствие между очаквания и реални възможности, а също така би повишила ефективността на ресурса, вложен в подготовката и подкрепата на участниците.

Наред с това, анализът показва необходимостта от разширяване на институционалния хоризонт на програмата.

От една страна, част от предимствата от концентрацията основно върху детските градини произтичат от осигуряването на ясна професионална траектория. От друга страна обаче, те са свързани и със заложената теория на промяната, която включва участниците като ролеви модели – в този контекст средата на детските градини предоставя възможност за регулярни и устойчиви взаимодействия между учителите и децата. В сравнение с тях, при социалните услуги въздействието върху децата и родителите е по-ограничено, а в центровете за работа с деца взаимодействията често са по-краткосрочни. Въпреки това, след кохорта 4 се наблюдават и примери за разширяване на обхвата към подобни институции, които в отделни случаи се утвърждават като работодатели.

В същото време, концентрацията върху детските градини може да стесни възможностите за реализация, особено в малки населени места, където свободните педагогически позиции са ограничени, а конкуренцията за тях е висока. На тази основа програмата вече предприема стъпки към постепенно разширяване на мрежата от потенциални работодатели и приемащи институции, вкл. центрове за работа с деца, социални услуги и други общностни и образователни структури. Подобно разширяване създава възможности за по-гъвкаво съотнасяне между профила на участниците, местните възможности за заетост и конкретните обществени потребности, което е особено полезно за участници, които притежават ценен практически опит и доверие в общността, но по различни причини не успяват да намерят незабавна реализация именно в детска градина.

Особено важно е и взаимодействието с институциите да не се свежда единствено до предоставяне на място за доброволчески труд. В по-успешните случаи се наблюдава активно включване на директори, наставници и екипи, които не само приемат участника формално, но и създават условия той да бъде разпознат като бъдещ колега, да натрупа практически опит, да изгради професионална увереност и да бъде оценен според реалните си качества. Именно този тип институционална среда увеличава вероятността доброволческият труд да има стойност не само като административно изискване, а като реален преходен механизъм към заетост. Следователно програмата би могла по-ясно да дефинира критерии за качество на партньорските институции, включително готовност за наставничество, ангажираност на ръководството, подкрепяща организационна култура и наличие на реалистични възможности за професионално развитие на участниците. Тук е важно да се отбележи, че в тази посока вече са предприети конкретни стъпки през последните три години чрез ограничаване на броя на организациите и фокусиране върху работа с по-тесен кръг партньори (основно три НПО).

В заключение, може да се обобщи, че връзката с детските градини и други институции остава стратегически важен елемент от програмата, но ефективността ѝ зависи от значително повече фактори от първоначалното включване на участника в практика или доброволческа дейност. За да се повиши устойчивостта на резултатите, е необходимо програмата да работи едновременно в няколко посоки: по-реалистично управление на очакванията за последваща заетост; по-внимателен подбор на институции с реален капацитет за назначаване; разширяване на кръга от потенциални работодатели извън детските градини; и засилване на качеството на наставничеството и институционалната ангажираност. По този начин трудовата реализация няма да бъде оставена на случайното съвпадение между мотивация, местен контекст и наличие на вакантно място, а ще се превърне в по-добре подкрепен и стратегически управляван резултат от програмата.

3 Насърчаване на обмена на опит и изграждане на мрежа между участниците

Да се създадат повече възможности за регулярни срещи и обмен на опит между участниците от различни региони, включително чрез тематични дискусии по практически предизвикателства и изграждане на устойчива мрежа или професионална общност, която да подпомага взаимната подкрепа и професионалното развитие и след приключване на програмата. Трябва да бъде отчетено, че засилването на този компонент остава предизвикателство поради ограниченото време и множество ангажименти на участниците.

Срещите между участниците са важен елемент от програмата, тъй като създават възможност за обмен на опит, взаимна подкрепа и споделяне на добри практики. Въпреки че подобни срещи се провеждат в рамките на обученията, част от участниците и партньорските организации подчертават значението на по-честите възможности за взаимодействие между участниците от различни населени места.

Срещите между участниците позволяват обсъждане на конкретни предизвикателства, свързани с работата в детски градини и училища,

както и споделяне на успешни подходи при работа с деца и родители. Те създават пространство, в което участниците могат да обменят идеи и практически решения на сходни проблеми, с които се сблъскват в професионалната си практика. Освен това подобни срещи имат важна роля за изграждането на чувство за принадлежност към професионална общност. За част от участниците, които работят в малки населени места или в институции с ограничен брой колеги, контактът с други участници в програмата е важен източник на подкрепа и мотивация. Както споделя една от участничките, срещите и обученията са ценни именно защото дават възможност да се обменя опит и да се получават практични съвети:

> **„Самите обучения са голям плюс, защото там получаваш доста полезни съвети и инструкции за работата с деца.“**

На база на интервютата могат да се формулират няколко основни препоръки, свързани със срещите между участниците:

- **По-чести срещи между участниците** - Участниците биха имали полза от по-редовни срещи, които да създават възможност за обмен на опит и обсъждане на предизвикателства от практиката.
- **Срещи между участници от различни региони** - Подобни срещи биха позволили споделяне на различни подходи за работа в различни социални и институционални контексти.
- **Създаване на мрежа или общност от участници** - Поддържането на връзка между участниците и след завършване на програмата може да подпомогне тяхното професионално развитие и да създаде устойчива професионална общност.
- **Фокус върху практическите предизвикателства** - Срещите могат да бъдат структурирани около конкретни теми, като работа с родители, обхват на деца, управление на класната стая или работа в мултикултурна среда. Някои от тези теми вече са интегрирани като задължителна част от програмата и се разглеждат в рамките на годишните срещи с участниците.

4 Подобряване на структурата и координацията на менторската подкрепа.

Да се структурира по-ясно менторската система чрез дефиниране на роли и отговорности на различните типове ментори, осигуряване на регулярни срещи с участниците и по-добра координация между академичните, професионалните и общностните наставници, с цел по-последователна и ефективна подкрепа за академичното и професионалното развитие на участниците.

Подобряване на структурата и координацията на менторската подкрепа

Менторството се откроява като един от най-важните елементи на програмата „Учител в моята общност“, като много от участниците подчертават ролята на менторите за тяхната мотивация, ориентация в академичната среда и адаптация към професионалната работа. В същото време част от интервютата показват, че в отделни случаи менторската подкрепа не е била достатъчно последователна или добре координирана. Някои участници

споделят, че са имали затруднения поради смяна на ментори или липса на яснота относно ролята на различните хора, които трябва да оказват подкрепа. Това понякога е водело до прекъсване на комуникацията и до липса на приемственост в предоставяната помощ.

Ето защо, при развитие на програмата в бъдеще, менторската подкрепа трябва да бъде по-ясно структурирана и систематизирана - определяне на ясни роли и отговорности на менторите, по-редовни срещи между ментори и участници, както и механизми за по-добра координация между различните типове наставници (напр. академични, професионални и общностни ментори). Подобен подход би могъл да гарантира по-голяма последователност в подкрепата, която участниците получават, и да засили положителния ефект на менторството върху тяхното академично и професионално развитие.

9. Case studies

CASE STUDY 1

Участничката, на 33 години, започва пътя си към педагогическата професия с мечтата да стане учител и да бъде пример за ромската общност. Първоначално обучението ú е отложено по семейни причини – омъжва се рано и има дете. Разбира за програмата от своя близка, която също кандидатства за участие в предходен период. Представител на НПО, присъстващ на интервюто на нейната приятелка я кани да се включи. Този представител по-късно става неин ментор, като ú предоставя подкрепа и съдействие при възникнали трудности.

Благодарение на програмата и Фондация „Тръст за социална алтернатива“ участничката завършва филиала на Великотърновския университет във Враца със специалност „Предучилищна педагогика с чужд език“. Най-голямото предизвикателство по време на обучението е грижата за второто ú дете, което е още невръстно. Преподавателите проявяват разбиране и подкрепа, а директорката на детската градина активно подпомага участничката през целия период на следването. Семейството и общността също се гордеят с нея и отбелязват постиженията ú.

Преди програмата тя има завършено средно образование и работи във фирма за почистване към АЕЦ „Козлодуй“. Месец след завършването на програмата се открива свободна позиция в детската градина, за която тя получава предложение за работа. Опитът ú от програмата я подготвя за ролята на помощник учител. Тя вече познава голяма част от колектива, включително и защото собственото ú дете посещава същата детска градина.

В началото някои колеги изпитват резерви поради нейния произход, но с времето отношението им става изцяло положително. Участничката започва като помощник учител на непостоянен трудов договор. През ваканциите остава свободна за няколко месеца и временно започва работа в друга сфера, но скоро се разкрива възможност за постоянна позиция в същото учебно заведение, която тя приема. След година е повишена на длъжността учител.

Като помощник учител участничката разчита на финансовата подкрепа на съпруга си, но днес, като редовен учител, вече допринася за семейния бюджет и се чувства пълноценна. След постъпването ú се наблюдава увеличен прием на деца, а родителите от ромски произход се чувстват по-спокойни, когато има представител от общността. Тя учи децата на ценности, отговорност и увереност, като обръща специално внимание на тези, които не говорят български език. За нея най-важно е децата да бъдат здрави и в безопасност.

Участничката планира да продължи магистратура по психология и да развива детската психология на работното си място. Нейният съвет към бъдещите участници в програмата е ясен: да не се отказват пред трудностите.

CASE STUDY 2

Участничката, на 42 години, работи като учител в детската градина в родното си село. Преди да се включи в програмата, тя живее в чужбина, където се грижи за сина си, който има нужда от лечение. В този период желанието ѝ да продължи образованието си остава на заден план, тъй като приоритет е семейството.

Възможността за промяна идва, когато директорката на детска градина се свързва с нея и я кани да се включи в програмата. Участничката приема без колебание, виждайки в това шанс за развитие не само професионално, но и като личност. По думите ѝ програмата напълно оправдава очакванията ѝ – покрива разходите по обучението, осигурява допълнителна подготовка за кандидатстване в университет и предлага постоянна подкрепа при възникнали въпроси и трудности. Подкрепа получава и от страна на НПО, но най-решаваща се оказва тази на съпруга ѝ. В момент на колебание той поема грижата за детето им и ѝ дава възможност да продължи напред.

Тя завършва специалност „Предучилищна педагогика с чужд език“, а впоследствие, със собствени средства, продължава образованието си с магистратура по „Начална педагогика“. Отношението на преподавателите в университета е изцяло положително, а тя изпитва уважение към тях. Основните трудности по време на обучението са свързани с липсата на време и съчетаването на ученето със семейните ангажименти.

Професионалната ѝ връзка с детската градина започва още през 2004 г., когато работи там временно – в кухнята или като помощен персонал. Още в годината, в която започва обучението си, заема позиция помощник учител. Това се случва в контекст на търсене на приемственост в екипа, тъй като част от учителите са в предпенсионна възраст. Участничката активно се включва в дейностите на детската градина – както чрез доброволчество, така и чрез ежедневна подкрепа в поддръжката и организацията на средата.

Тя описва работата си като мисия. Обича децата и вижда основната си цел в това да им предаде ценности като възпитание и доброта. Влага значителни усилия, за да се реализира в професията, и не би я заменила дори за по-високо платена работа. В същото време отчита и положителен финансов ефект – по-голяма стабилност, по-добри доходи и подобряване на общото състояние на домакинството.

В работната среда не среща дискриминация или отхвърляне. Напротив – получава подкрепа от колегите си, както и менторство в началния етап, което улеснява адаптацията ѝ. Работи с деца, голяма част от които са от ромски произход, и изгражда силна връзка с тях. Децата споделят с нея своите преживявания и притеснения, а комуникацията с родителите протича без затруднения. Според нея родителите ѝ имат по-голямо доверие, тъй като я възприемат като част от общността.

Въпреки това, тя споделя и за случаи, в които е срещала дистанция от представители на собствената си общност, свързана с позицията ú. Това обаче не пречи на активната ú работа с родителите, която остава постоянна. В района, в който живее и работи, има сравнително висок дял образовани роми, а самата тя се възприема като положителен пример.

Участничката планира да продължи образованието си и да повиши квалификацията си, макар все още да обмисля конкретната специалност. Вярва, че ромските деца имат нужда от ролеви модели и че могат да постигнат повече, ако получат подкрепа и насоки. За нея е важно родителите да бъдат убедени, че децата им могат да надградят постигнатото в семейството.

Тя препоръчва програмата да продължи да подкрепя участниците и в следващи етапи от образованието им. Както сама обобщава:

> **„Младите хора имат желание да се развиват все повече и повече.“**

CASE STUDY 3

Участничката, на 51 години, е пример за това как образованието може да се превърне в ключов фактор за професионално развитие дори в по-късен етап от живота. Семейна от 33 години, тя се включва в програмата заедно със своята снаха. По-младата участничка обаче забременява по време на обучението и не успява да завърши в срок, докато тя продължава и успешно достига до крайния резултат. Нейният стремеж към по-висока образователна степен показва, че нуждата от надграждане на знания и умения не е ограничена от възрастта, а е свързана с нарастващите изисквания на пазара на труда.

Професионалният ú път започва от най-ниското ниво – като медиатор с минимално възнаграждение. Дълго време отлага продължаването на образованието си, докато липсата на диплома не се превръща в реална бариера пред кариерното ú израстване. Тя споделя, че в малките населени места често се разчита на неформални връзки при намиране на работа, но при кандидатстване за държавна позиция формалната квалификация се оказва решаваща – и именно тогава липсата ú се превръща в непреодолима пречка.

В определен период от живота си участничката живее в София, където се запознава с представители на неправителствени организации и научава за програмата. Преди включването си има завършено полувисше образование, но предишен опит за висше образование остава незавършен поради липса на лиценз на съответния колеж, което прави дипломата ú невалидна. В този смисъл тя възприема програмата като последен шанс да придобие призната образователна степен.

Получава подкрепа от своите близки, които смятат, че отдавна е трябвало да предприеме тази стъпка. В хода на програмата среща някои затруднения, свързани с честата смяна на ментори и липсата на добра координация между тях, но въпреки това оценява участието си положително. Завършва специалност „Социална педагогика“, а към момента продължава образованието си в магистърска програма по „Специална педагогика и логопедия“, финансирана със собствени средства. За момента няма намерение да продължава по-натам с образованието си, заради възрастта си, но не изключва напълно възможността.

По време на обучението си не среща дискриминация – нито в университета, където преподавателите дори не разбират за нейния произход, нито на работното място. В организацията, в която работи, съществува силна приемственост, като голяма част от служителите също са от малцинствени групи. Според нея именно споделеният произход и познаването на културните особености на общността са ключови за ефективната работа с децата и семействата.

Тя възприема професията си като призвание, което изисква лично отношение, ангажираност и емпатия. Работата ú носи удовлетворение, а присъствието ú в общността има мотивиращ ефект – тя се превръща в ролеви модел за останалите.

Основният мотив за включването ú в програмата е стремежът към по-висока и по-добре платена позиция. По време на обучението се налага да се справя с финансови ограничения, свързани с транспорт, учебни материали и допълнителни разходи. След завършването обаче настъпва положителна промяна – както във възнаграждението ú, така и във финансовото състояние на домакинството.

IV. Заключение

Инициативата „Учител в моята общност“ представлява ефективен механизъм за подкрепа на образователната интеграция и социалната мобилност на представители на уязвими общности. Програмата успява да съчетае няколко взаимнодопълващи се инструмента – финансова подкрепа, менторство, обучения и възможности за практическа реализация – които заедно създават условия за успешното завършване на висше образование и последваща заетост.

На индивидуално ниво програмата оказва съществено влияние върху личностното развитие и социалната мобилност на участниците. Преминаването през програмата повишава увереността и професионалната мотивация на участниците. Един от най-важните резултати от програмата е предоставянето на възможности за млади хора от уязвими общности да продължат образованието си и да се реализират професионално в сферата на образованието. Чрез предоставянето на финансова подкрепа, подготвителни обучения, менторство и практически опит в образователни институции програмата създава условия за устойчиво професионално развитие на участниците и подпомага тяхната интеграция в образователната система. Придобиването на по-висока образователна степен и успешното интегриране в професионална среда, допринася и за подобряване на икономическото положение на техните семейства.

Друг основен резултат от програмата е положително влияние върху взаимодействието между образователните институции и местните общности. Присъствието на учители от общността улеснява комуникацията с родителите, което води до по-голямо доверие към образователните институции и до по-активно участие в образователния процес.

Участниците от програмата се превръщат в ролеви модели за децата и родителите от уязвимите общности. Завършвайки педагогическо образование и започвайки работа в образователната система, те демонстрират на децата и други представители на общността, че висшето образование и професионалната реализация са постижими цели. Това има потенциал да промени нагласите към образованието и да насърчи по-голяма мотивация за учене сред следващите поколения.

Съществен принос за успеха на програмата имат отделни ú елементи – финансова подкрепа, обученията, менторската подкрепа, практическата работа в образователни институции, работата с общността и срещите между участниците. Тези компоненти създават комплексна система за подкрепа, която подпомага участниците както в процеса на обучение, така и в началния етап от тяхната професионална реализация.

Програмата „Учител в моята общност“ може да бъде разглеждана като ефективен модел за подкрепа на млади специалисти от уязвими общности и за преодоляване на недостига на педагогически кадри в определени региони на страната. Чрез съчетаването на образователна подкрепа, практическо обучение и работа с общността програмата допринася както за развитието на участниците, така и за подобряване на връзката между образователните институции и местните общности.

Развиването и разширяването на подобни инициативи би могло да има дългосрочен положителен ефект върху достъпа до образование, професионалната реализация на млади хора от уязвими групи и устойчивото развитие на образователната система.

Global Metrics Ltd.

О: гр. София, ПК: 1000,
ул. „Чумерна“ №1, ет. 2, ап. 11
Е: office@globalmetrics.eu
W: www.globalmetrics.eu

ТРЪСТ
ЗА СОЦИАЛНА
АЛТЕРНАТИВА

О: гр. София,
бул. „Патриарх Евтимий“ 64, ет.1
Е: info@tsa-bulgaria.org
W: www.socialachievement.org